

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi (HE 50/2025 vp) – sisäministeriön lausunto

Esityksen keskeinen sisältö ja valmistelu

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettua lakia (612/2021) siten, että hyvinvointialueilla, Helsingin kaupungilla ja HUS-yhtymällä ei jatkossa enää olisi lakisääteistä velvoitetta järjestää kiireellisen hoidon lisäksi välttämättömiksi arvioituja kiireettömiä terveydenhuollon palveluja kolmansien maiden kansalaisille, joiden oleskelu Suomessa on ulkomaalaislain (301/2004) 3 §:n 27 kohdassa (147/2025) tarkoitetulla tavalla laitonta.

Hyvinvointialueiden, Helsingin kaupungin ja HUS-yhtymän olisi kuitenkin järjestettävä laittomasti maassa oleskeleville kolmansien maiden kansalaisille yksilölliseen lääketieteelliseen tarpeen arviointiin perustuva välttämätön kiireetön hoito, jos sen epääminen olisi ilmeisen kohtuutonta henkilön terveydentilan tai vamman vuoksi taikka jos epääminen vakavasti vaarantaisi muun henkilön tai väestön terveyden tai alaikäisen, jonka huolenpidosta henkilö vastaa, hyvinvoinnin. Raskauteen liittyvät terveyspalvelut järjestettäisiin esityksen mukaan edelleen oleskelustatuksesta riippumatta. Lapsille tulisi järjestää tarvittavat terveydenhuollon palvelut saman laajuusina kuin hyvinvointialueen asukkaille.

Esityksessä ehdotetaan lisäksi rajat ylittävästä terveydenhuollosta annetun lain (1201/2013) sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain (615/2021) muuttamista.

Sisäministeriö on osallistunut sosiaali- ja terveysministeriön johdolla valmistellun esityksen valmisteluun. Sisäministeriön rooli on liittynyt ennen kaikkea ulkomaalaisten oleskeluoikeutta koskeviin kysymyksiin ja laittomaan oleskeluun kohdistuvien vaikutusten arviointiin.

Esitys on merkityksellinen erityisesti perustuslain 6 §:n (yhdenvertaisuus), 19 §:n (oikeus sosiaaliturvaan) sekä 22 §:n (perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen) sekä Suomea sitovien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten näkökulmasta. Sisäministeriö lausuu asiasta siltä osin, kuin arviointi kytkeytyy sisäministeriön rooliin hallituksen esityksen valmistelussa.

Esityksen suhde perustuslakiin

Oikeus välttämättömään huolenpitoon

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännös on siten toissijainen, että se tulee sovellettavaksi vain henkilön jäädessä muutoin vaille kaikkein välttämättömintä sosiaaliturvaa ja kun henkilö ei kykene hankkimaan tällaista turvaa omalla toiminnallaan taikka saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muilta henkilöiltä. Perustuslakivaliokunta on katsonut käytännössään, että myös henkilön oma toiminta ja täydentävä ja korvaava tuki voidaan ottaa tämän osalta huomioon yksilöllisessä harkinnassa.

Aihetta on käsitelty tarkemmin hallituksen esityksen sivuilla 41–43. Sen lisäksi, mitä hallituksen esityksessä todetaan muun muassa hoidon saamisen edellytysten selvittämisestä yksilökohtaisella tarveharkinnalla ja perusoikeusmyönteisestä laintulkinnasta, sisäministeriö tuo omaan hallinnonalaansa liittyvänä asian arviointiin vaikuttavana seikkana esille, että mikäli henkilö ei tosiasiallisesti pystyisi poistumaan maasta tai saamaan tarvitsemaansa terveydenhuoltoa kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan, hänen on mahdollista saattaa tilanteensa

Sisäministeriö

Inrikesministeriet

oleskeluoikeuden osalta viranomaisen tutkittavaksi. Edellytysten täyttyessä hänen on mahdollista laillistaa oleskelunsa viime kädessä ulkomaalaislain 51 §:n (oleskelulupa maasta poistumisen estymisen vuoksi) tai 52 §:n (oleskelulupa yksilöllisestä inhimillisestä syystä) perusteella. Tämä on omiaan turvaamaan lainsäätäjään kohdistuvaa velvoitetta järjestää tukijärjestelmä sellaiseksi, että yksilöillä on riittävät tosiasialliset mahdollisuudet päästä oikeuksiinsa. Mikäli henkilö päättää jäädä maahan ulkomaalaislain vastaisesti, kyse on henkilön omasta toiminnasta ja päätöksestä.

Julkisen vallan velvollisuus turvata jokaiselle riittävät terveyspalvelut

On arvioitavissa, että esitys olisi heikennys perustuslain 19.3 §:n suojaamien terveysoikeuksien nykytasoon. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt lausunnossaan PeVL 59/2024 vp valtioneuvoston huomiota siihen, että perustuslakivaliokunta on viimeaikaisessa käytännössään soveltanut kansallisen perustuslain puitteissa sanotun ns. heikennyskiellon ja siihen kytketyn perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin, kuten hyväksyttävyyteen ja oikeasuhtaisuuteen, perustuvan arvioinnin asemasta arviointia siitä, turvaako ehdotettu sääntely muutoksen jälkeenkin perustuslain 19 §:n mukaiset oikeudet arvioimalla esimerkiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen riittävyyttä perustuslain 19 §:n 3 momentin kannalta (PeVL 59/2024 vp, kappale 20). Hallituksen esityksessä katsotaan, että on mahdollista tulkita, ettei valtiosääntöoikeudellisesti olisi arvioitava sitä, onko esityksen mukainen heikennys oikeasuhtainen keino laittoman maassa oleskelun vähentämiseksi, ja että käsillä olevaa esitystä olisi pidettävä perustuslakivaliokunnan uuden lausuntokäytännön perusteella hyväksyttävänä, mikäli palveluja olisi edelleen tarjolla riittävästi.

Yhdenvertaisuus ja syrjintäkielto

Perustuslain syrjintäkiellon kannalta on olennaista arvioida, voidaanko erottelua perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla, joka on asiallisessa ja kiinteässä yhteydessä lain tarkoitukseen.

Esityksessä katsotaan, että hyväksyttävänä perusteena laittomasti Suomessa oleskelevien ulkomaalaisten erilaiselle kohtelulle voidaan pitää sitä, että ehdotettu sääntely koskee henkilöitä, joiden kohdalla joko on jo tehty päätös siitä, että laillisen oleskelun edellytyksiä ei ole, tai jotka eivät ole pyrkineet laillistamaan oleskeluaan, vaikka heillä on siihen oikeus ja myös mahdollisuus. Laittomasti maassa oleskelevien kolmansien maiden kansalaisten oleskelun on arvioitava olevan tilapäistä ja oleskelun tulisi olla lyhytaikaista eikä vakinaista. Laittomasti maassa oleskelevien tilanne eroaa muista henkilöryhmistä siten, että he oleskelevat maassa nimenomaan ilman oleskeluoikeutta.

Jokseenkin vastaavalla tavalla vastaanottorahan piirissä olevan vastaanottokeskuksen tai ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi rekisteröidyn henkilön aseman on katsottu eroavan Suomen kansalaisen tai oleskeluluvalla Suomessa asuvan maahanmuuttajan asemasta. Kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain (746/2011) 20 ja 21 §:n väliaikaiseen muuttamiseen johtaneessa hallituksen esityksessä 28/2024 on katsottu, että vastaanottorahan piirissä olevien henkilöiden oleskelu Suomessa on tilapäistä ja lyhytaikaista. Oleskelu ei ole vakinaista, eikä heillä ole kotikuntaa. Kansainvälistä suojelua hakevalla ei myöskään ole oleskelulupaa Suomessa, vaikka turvapaikanhakemuksen käsittelyn ajan heidän oleskelunsa Suomessa on laillista. Hallituksen esityksen mukaan tämän vuoksi erilliskohtelu voitiin perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla. Perustuslakivaliokunta ei ottanut yhdenvertaisuutta koskevaan kysymykseen kantaa (HE 28/2024 vp s. 61, PeVL 25/2024 vp).

Vaikka laittomasti maassa oleskelevien oleskelun pituus voi rinnastua kansainvälistä suojelua hakevien oleskelun pituuteen ja näiden henkilöryhmien terveyspalvelujen tarpeen voidaan arvioida olevan rinnasteisia, henkilöiden oikeudellinen status ei puolestaan kuitenkaan ole sama, eivätkä asian arviointiin vaikuttavat olosuhteet näiden henkilöryhmien välillä siten myöskään ole samat.